

UN TRAM VIARI D'ÈPOCA ROMANA A LA VORA DEL RIU FRANCOLÍ. L'EXCAVACIÓ DEL SOLAR PP-16 (TARRAGONA, TARRAGONÈS)

JORDI DILOLI FONS¹

RESUM

Les intervencions arqueològiques efectuades els últims anys al sud-oest de Tarragona han permès documentar la presència al marge esquerre del riu Francolí d'un complex entramat viari d'època romana que, almenys des d'època augustea, va afavorir les comunicacions de la ciutat tarragonina amb el territori circumdant, perdurant en alguns casos fins a l'antiguitat tardana. En aquest article presentem els resultats de l'excavació efectuada al solar del Peri Plana 16, on es van recuperar les restes d'un d'aquests accessos a l'entorn urbanístic de Tàrraco, d'aproximadament quatre metres i mig d'amplada i cinquanta metres de longitud conservada, que hauria estat en funcionament entre època augustea i el segle II d.n.E. Aquesta calçada es podria relacionar tant pel seu tipus constructiu com per la seva direcció amb els trams viaris exhumats a la Necròpolis Paleocristiana i al solar de Parc Central.

Paraules clau: Via romana, calçada, *summa crusta*, *pavimentum*, *nucleus*, *rudus*, *statumen*, ceràmica ibèrica, ceràmica fenícia, ceràmica púnico/cartaginesa, ceràmica de vernís negre, ceràmica romana.

INTRODUCCIÓ

Els darrers anys, les excavacions arqueològiques efectuades al sector sud-oest de Tarragona han permès documentar la presència en aquesta àrea de la ciutat d'un complex entramat viari que de forma paral·lela o transversal al riu Francolí, permetria la comunicació d'aquest indret situat a l'exterior de la ciutat emmurallada tant de forma endògena, és a

1. Àrea d'Història Antiga. Universitat Rovira i Virgili. Plaça Imperial Tàrraco, 1. Tarragona. 43.005. E-mail: jdf@fl.urv.es

dir, facilitant el trànsit i l'accés entre els diversos elements urbanístics d'aquest sector de Tàrraco entre sí i amb l'interior de la urbs, com exògena, al permetre abastar des d'aquest punt alguna de les vies principals que travessaven aquest territori aglutinant en un únic si integrador tot aquest espai geogràfic de l'imperi romà.

És així que, mitjançant l'arqueologia, aquesta zona d'accés a l'antiga capital tarragonina va deixant al descobert tot un seguit de camins d'època romana de més o menys envergadura que, almenys des d'època augustea, van afavorir les comunicacions de la ciutat tarragonina, perdurant en alguns casos fins a l'antiguitat tardana, i que trobem perfectament localitzats mercès a les intervencions portades a terme en diversos solars d'aquest sector, tals com l'espai ocupat avui dia per Parc Central (López, 2000), la parcel·la d'Avinguda Roma/ Quinta de Sant Rafel (Tubilla, 1996), Vidal i Barraquer 17 (COTA 64, 1997), o altres actuacions més llunyanes al temps que també van permetre recuperar part d'aquestes calçades (Serra Vilaró, 1948).

Amb aquest article presentem els resultats d'una d'aquestes intervencions, efectuada al solar del Peri Plana 16, on també es van recuperar les restes d'un d'aquests antics accessos a l'entorn urbanístic de Tàrraco. Volem agrair a Albert Vilaseca, de COTA 64, l'ajut proporcionat per tal de realitzar aquest article, especialment per la planimetria.

SITUACIÓ DEL SOLAR

El solar on s'ha efectuat la intervenció arqueològica es troba situat a l'oest de l'actual trama urbana de la ciutat de Tarragona, entre l'Avinguda de Roma, el carrer de Joan Baptista Plana, i la riba esquerra del riu Francolí, just abans del pont de la carretera de València (N-340).

Les coordenades de l'àrea d'intervenció són, del plànol comarcal de Catalunya corresponent al Tarragonès, escala 1:50.000 (número 31): 352180-4553582 (full 473).

Aquest espai s'integraria en un sector que durant els darrers anys ha experimentat un gran creixement urbanístic, i que podríem delimitar entre l'actual Avinguda President Companys i la seva prolongació per President Macià al nord, el carrer Ramón y Cajal al sud, el riu Francolí

a l'oest i el carrer Pere Martell-Plaça Imperial Tàrraco a l'est; una zona que, tal com ja hem indicat anteriorment, quedaria fora de l'àrea emmurallada de l'antiga Tàrraco.

ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS DE LA ZONA

La presència de restes arqueològiques a les rodalies del solar on es va intervenir no eren gaire significatives fins que durant l'estiu de 1994 hom localitzà entre l'Avinguda de Roma i l'Avinguda Ramón y Cajal l'important complex arqueològic de Parc Central, documentant-se l'existència en aquest espai, entre d'altres restes, d'una vil·la, d'una basílica paleocristiana i d'almenys un tram viari que, provinent de la Necròpolis Paleocristiana, es dirigiria vers el riu. Aquesta via, amb una amplada aproximada de quatre metres i limitada per murets de pedra, seria un dels camins secundaris que podria enllaçar amb la via Augusta abans o després que aquesta creués el riu Francolí, l'antic *Tulcis* romà.

A banda d'aquestes troballes, relativament modernes, existeix documentació antiga que ens indica l'existència en aquesta àrea d'altres restes d'època principalment romana, entre les que calen destacar els elements arquitectònics de l'Era del Delme (actual cantonada entre la Plaça de la Generalitat i l'Avinguda Vidal i Barraquer), on es va recuperar ja fa força temps una tapa de sarcòfag amb decoració escultòrica, fet ja referenciat per Pons d'Icart al seu *Llibre de les Grandeses de Tarragona* (Pons d'Icart, 1572, reed. de 1980; Alföldy, 1975).

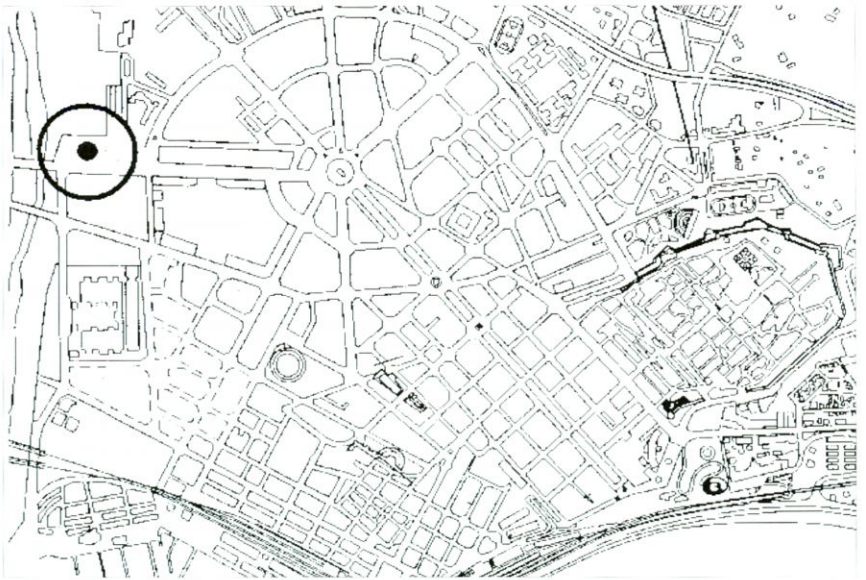
Posteriorment a aquest esment, no serà ja fins al segon quart del segle XX que no tindrem més notícies arqueològiques sobre aquest indret, concretament de mà de mossèn Serra Vilaró, qui a partir de les excavacions efectuades al solar de la Tabacalera, va documentar en aquest punt la presència d'importants restes romanes, en el que avui dia coneixem com a Necròpolis Paleocristiana (Serra Vilaró, 1935, 1936, 1948).

Ja en època més actual, segons testimoni del Sr. Enric Ballart, als terrenys ocupats actualment per la fàbrica Ceratònia, a la carretera de València, es localitzaren les restes d'una vil·la romana.

Durant els anys 90, les intervencions arqueològiques efectuades en aquest sector de la ciutat han permès localitzar les següents restes:

- Als número 5-6 de l'Avinguda Roma, a partir d'unes prospeccions

- que s'hi van efectuar, es va documentar la presència d'una masia del segle XVIII (Gebellí, Vallverdú, 1993).
- A l'Avinguda Vidal i Barraquer número 10 es realitzà una prospecció on no aparegué cap element arqueològic (Güell, 1992).
 - A l'Avinguda Vidal i Barraquer 12-14 es realitzaren diverses rases de prospecció, sense que es documentessin restes arqueològiques (CODEX, 1993).
 - L'any 1994, en una intervenció arqueològica efectuada en un solar de l'Avinguda Roma (números 2, 3 i 4 Quinta Sant Rafel) durant els mesos maig, juny i juliol, el Servei d'Arqueologia de la URV localitzà part d'un tram viari que fou datat entre els segles I i II de la nostra Era (Tubilla, 1996).
 - A la Plaça Generalitat, es realitzaren diverses rases de prospeccions localitzant-se restes arqueològiques, (COTA 64, 1995).
 - A la parcel·la 17 bis del Polígon oest (carrer de Vidal i Barraquer) es realitzà una excavació entre el novembre i desembre de 1996, documentant-se l'existència d'estratigrafia moderna per sobre del

Il·lustració 1: Situació del solar excavat

terreny natural, amb una potència variable d'entre 0,50 i 1,50 m, majoritàriament composta de runes provinents de la construcció dels edificis annexos. Tanmateix, a l'extrem nord-est del solar, es va constatar la presència de materials arqueològics i restes arquitectòniques d'època romana. Aquestes restes consistien en un mur de pedra seca de gran llargada (19 metres excavats) amb dos paraments, un de 0,70 metres i d'altres d'entre 0,30 i 0,40 metres d'amplada. Associat a aquest mur s'observà la presència del restant d'una pavimentació formada per pedres i una lleugera capa de calç amb una amplada conservada d'aproximadament 3 metres. El conjunt d'aquestes restes s'interpretà com una via secundària que conservava part de la seva pavimentació (en força mal estat), o si més no, el que quedava de la seva preparació. El mur de 19 metres no presentava cap mena d'obertura ni resquícies de cap paret mitjanera que pogués definir àmbits diferenciats. Les seves dimensions van fer pensar en elements de parcel·lació, en un territori de marcat caire agrari, amb el mur parcel·lari i el camí secundari adossat a aquest. Cronològicament el conjunt no va funcionar més enllà de mitjans del segle II dnE., essent amortitzat (per l'absència de restes posteriors) per algun canvi de parcel·lació o de funcionalitat de la zona (COTA 64, 1997).

- Per últim, a la mateixa parcel·la que hem intervingut s'hi havien realitzat ja dues actuacions. A la primera es localitzà a la part central del solar, segons l'informe presentat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, una canalització i una possible pavimentació (CODEX, 1997). Fou en aquesta prospecció quan s'efectuaren les rases que s'observen a la planimetria (il·lustració 3) i a les fotografies (fotografia 1). A la segona, realitzada a la resta del solar, no es localitzà cap tipus de resta amb interès arqueològic (CODEX 1997).

LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

L'actuació arqueològica al solar número 16 del Peri Plana fou motivada tal com hem dit per la imminent construcció d'un edifici d'habitatges que es preveia que afectaria les restes –canalitzacions i paviments–

que s'havien documentat durant la prospecció efectuada per l'empresa Codex temps enrere (CODEX, 1997).

Fou així que els treballs arqueològics es van iniciar el mes d'octubre de 1998, desenvolupant-se en dues fases: la primera, de prospecció i excavació, entre els dies 22 d'octubre i 27 de novembre de 1998, que va permetre documentar l'existència d'un tram de via d'època romana que travessava tot el solar, paral·lela al riu Francolí, de direcció sud-nord i que podia enllaçar amb l'exhumada l'any 1994 a Parc Central; i la segona, de desmuntatge de les restes localitzades, que s'allargà durant tot el mes de gener de 1999.

Metodològicament, l'actuació es va efectuar a partir de dues fases molt ben definides. En primer lloc es van realitzar diverses rases de prospecció en els sectors del solar que s'havien de veure afectats per l'obra i sobre els quals no es tenia informació en relació a la presència de restes arqueològiques (zona nord). Amb aquestes rases, efectuades amb l'ajuda d'una retroexcavadora, es van rebaixar els estrats superficials de reemplaçament fins arribar al terreny natural, format per un nivell d'argiles de color ataronjat. Val a dir que en tota aquesta zona no va aparèixer cap indicatiu de presència de material arqueològic.

La segona part de l'actuació va consistir en l'excavació manual de l'àrea central del solar (zona centre), on teníem constància de la presència d'estructures arquitectòniques antigues, i on es van distingir per tal de facilitar els treballs arqueològics, tres sectors diferents:

- Sector 1 (S1):

Ocuparia el centre del solar. En aquesta àrea, la documentació que teníem ens situava un conjunt de restes arqueològiques conservades. A partir d'aquesta premissa, es va efectuar l'excavació d'aquesta àrea rebaixant amb màquina excavadora els dos primers nivells estratigràfics, composts per terra vegetal i altres restes més modernes, amb una potència d'entre 0,80 m i 1 m. El primer d'aquests nivells era d'època contemporània i estava format per l'abocament de terres i runa d'obres constructives procedents principalment de Parc Central, amb una antiguitat màxima de 2-3 anys. El següent nivell –ue 1001–, estava format per terres agrícoles d'època moderna i contemporània.

El següent estrat arqueològic, situat per sota del 1001 (ue 1009),

tenia una consistència flonja i podia datar-se, segons els materials recuperats, en època moderna. Aquest nivell s'adossaria a un altre estrat arqueològic de terra vegetal de color negre (ue 1006), possiblement amb la mateixa cronologia.

A continuació es va procedir a l'excavació manual de tot el sector, localitzant-se un tram viari d'època romana d'aproximadament quatre metres d'amplada (E1) que pel seu costat est conservava un llarg parament bastit mitjançant pedres de mida mitjana lligades amb calç, delimitant-lo (ue 1004). Paral·lelament a aquest mur es trobava un altre parament (ue 1008), més deteriorat i desaparegut en alguns punts, construït amb el mateix tipus de factura, i a una distància de 3 metres respecte l'anterior. A l'extrem septentrional del solar tant aquest mur (ue 1008) com els nivells que formaven l'interior de la calçada estaven destruïts, conservant-se únicament part del mur de delimitació del costat est (ue 1004).

La datació d'aquesta estructura, efectuada a partir dels materials recuperats al seu interior o relacionats amb els paraments que la delimitaven, ens situaria la seva construcció aproximadament sobre el canvi d'era, perdurant fins ben entrat el segle II dnE, moment en que s'abandonaria, tal i com indiquen els nivells d'espoli.

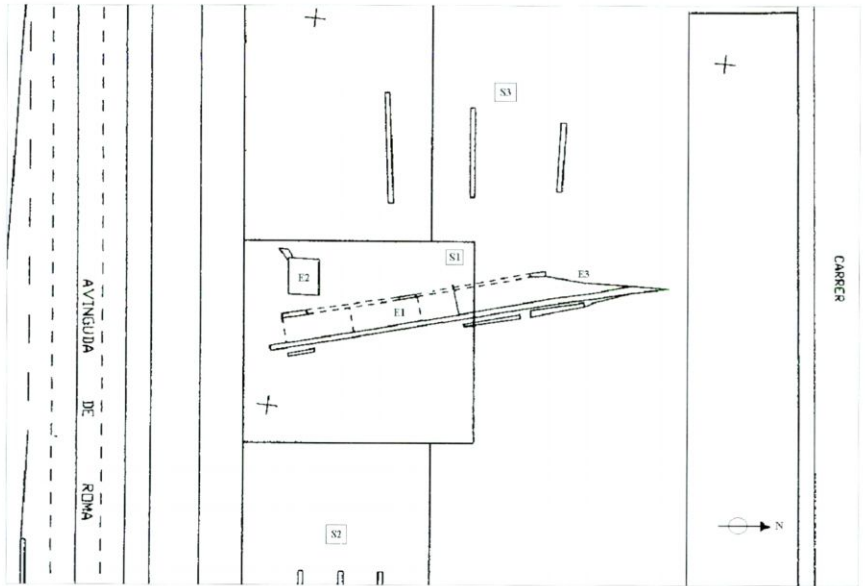
D'altra banda, a l'extrem sud-oest del solar s'ha documentat la presència d'una estructura quadrangular (E2), possiblement una bassa, d'època moderna. També d'aquest mateix moment seria la d'un marge agrícola a l'extrem nord-oest del sector (E3), que afectaria la via romana, doncs la desmunta en sentit oblic.

- Sector 2 (S2):

Al sector 2, i malgrat haver estat prospectat anteriorment sense localitzar-se restes arqueològiques, hem procedit a la realització de sis rases de prospecció, documentant-se únicament nivells formats per terra vegetal agrícola.

- Sector 3 (S3):

El sector 3, amb uns antecedents similars al cas anterior, tampoc ha aportat cap troballa arqueològica, efectuant-s'hi també sis cates de prospecció que han proporcionat nivells sedimentats de tipus agrícola.

Il·lustració 2: Sectorització i restes arqueològiques recuperades al solar del PP-16

RESULTATS DE L'EXCAVACIÓ

Estructures arquitectòniques

Tal com ja hem indicat, la intervenció arqueològica al solar del Peri Plana número 16 ha permès identificar l'existència en aquest punt de la ciutat d'un tram de via romana amb direcció sud-nord, que avançaria paral·lela al riu Francolí pel seu costat esquerre.

El sistema constructiu d'aquesta estructura viària es basa en l'existència de dos murs equidistants, bastits mitjançant pedres calcàries de mida mitjana lligades amb morter de calç (1004 i 1008), amb una alçada d'entre 40 i 50 cm, que delimiten un espai interior format per diversos nivells estratigràfics superposats que componen el cos d'un camí o via. És així que la primera estratificació que es pot diferenciar és un nivell de sorres (1013) sobreposat al terreny natural i adossat als murs perimetrals que podria conformar una base o preparació de l'estrat superior (1012), que estaria compost per un conjunt de còdols de mida variable, terra i partícules de materials constructius, conformant una mena de *rudus* per sobre del qual hi trobaríem el *nucleus* (1011), format per un estrat d'ani-

vellament de la via, situat bàsicament al seu punt central i cobert per la *summa crusta* (1018), paviment força deteriorat, inclús en alguns trams desaparegut, però que conserva en alguns punts les marques deixades per les roderes dels carros que van utilitzar aquest camí durant l'antiguitat. A banda d'aquests nivells, hem d'indicar també la presència al lateral est de l'interior de la calçada d'una capa de terra de color marronós que s'adosaria a la unitat 1011, i que anivellaria la via en aquest punt.

Per últim, cal indicar la presència al costat est del tram viari, i uns 60 cm separat d'aquest, d'una altra estructura murària (1015-1024), bastida mitjançant pedres de mida mitjana unides amb morter de calç, que delimitaria una petita canal, del la qual no coneixem la funció, però que podria actuar com a desguàs de la calçada.

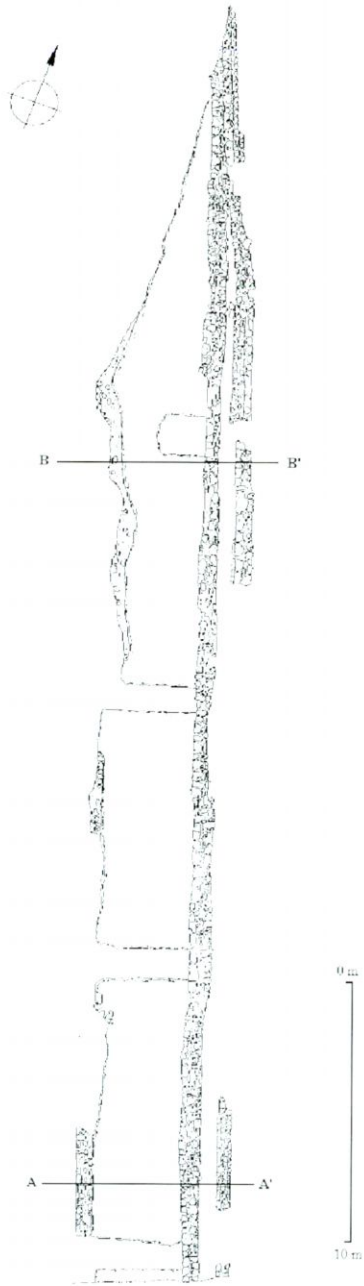
Pel que respecta a l'evolució d'aquest camí, mitjançant el procés d'excavació i la revisió dels materials arqueològics que han aparegut durant els treballs arqueològics, podem distingir almenys tres fases de funcionalitat:

Fase 1: Construcció

Aquest moment estaria representat per la dels murs 1004 i 1008, que delimiten l'estructura de la via, i pels nivells 1010, 1011, 1012, 1013 i 1018, que formen el seu interior. A l'observar l'inventari dels materials, es veu com la ceràmica predominant d'aquests conjunts estratigràfics és anterior al canvi d'era, destacant el volum representat per les ceràmiques ibèriques o les produccions provinents de l'hinterland centre-mediterrani, púnico-ebussità o cartaginès. Trobem també, com és natural, produccions romanes, cas de les ceràmiques campanianes o els recipients amfòrics -àmfora itàlica, bètica, tarraconense i laietana-. També hi ha algun fragment més modern, concretament ceràmica sigil-lata, així com algunes intrusions posteriors. Tanmateix, les característiques del material exhumat, ens porten a datar aquesta primera fase, o moment de construcció, als voltants del canvi d'Era.

Fase 2: Ús

La fase en què la via seria funcional abastaria aproximadament 150 anys, sense que s'observi una remodelació o reformes importants. En aquest sentit, és interessant indicar que en un primer moment es va interpretar el nivell 1012 com a anterior als nivells 1010 i 1011, descartant-

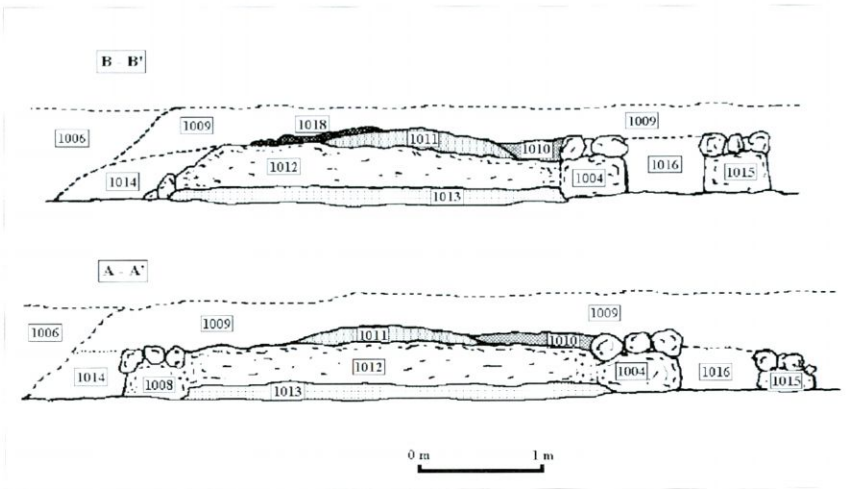

Il·lustració 3: Planta de la via exhumada al solar del PP-16

se aquesta interpretació al finalitzar l'excavació tant per la relació estratigràfica com per la cronologia dels materials recuperats. La fase d'ús la tindríem ben datada per l'aparició d'una sesterci corresponent al regnat de Trajà, datable entre els anys 100 i 117 de la nostra era, relacionada amb la unitat estratigràfica 1018.

Fase 3: Abandonament

Aquesta fase ens vindria definida pels estrats superiors, 1009 i 1001, formats per terres vegetals amb presència de materials moderns i contemporanis.

Il·lustració 4: Seccions de la via exhumada al solar del PP-16

Materials mobles

Pel que respecta als materials de cuina exhumats en el transcurs de l'excavació, hem d'indicar que majoritàriament es tracta d'un conjunt tancat, que correspondria als nivells de reompliment del tram viari, i que, tant per la seva varietat com per l'espectre cronològic que defineixen, han estat aportats des d'un altre punt de l'entorn de la calçada, és a dir, es troben disposats en posició secundària. Tanmateix, el seu estudi ens ha permès datar el moment de construcció, funcionament i abandonament del camí.

El conjunt ceràmic recuperat es pot classificar en sis grans grups, la ceràmica a ma, la ceràmica ibèrica, la ceràmica fenícia i/o cartaginesa, la

ceràmica de vernís negre, la ceràmica romana i un últim conjunt que agrupa altres produccions menors d'orígens i utilitats diverses:

La ceràmica a mà

Es tracta d'una producció minoritària dins del total. Són peces argiloses de tonalitat fosca, de color marró i negre, amb gran quantitat de desgreixant calcari de mida considerable. Els pocs fragments determinables recuperats són vores apuntades i de vegades en bisell, mentre que les decoracions, escasses, consisteixen en cordons de fang amb ungulacions i/o digitacions.

La ceràmica ibèrica

El volum més gran de materials exhumats a la calçada romana del PP-16 es corresponen amb ceràmiques comunes ibèriques oxidades, de tonalitats vermelloses, marrons i ataronjades. Les produccions de tècnica reduïda són clarament inferiors respecte a les comunes oxidades. En ambdós casos les decoracions són escasses, i quan n'hi ha, els motius són geomètrics, predominant les bandes paral·leles de diferents mides i els cercles concèntrics de color vermell vinós.

A nivell tipològic, la forma més representada és l'àmfora de boca plana, tot i que també es presenten altres variants, com per exemple les que tenen el llavi lleugerament engruixit. A aquests recipients els segueixen en volum de representació les tenalles amb vora de coll de cigne, amb diverses variants i freqüentment amb el llavi pintat. Així mateix, es troben àmpliament testimoniats els *kalathoi* ibèrics que, de vegades, a la vora, porten la típica decoració de dents de llop en color roig vinós. Altres formes exhumades són les gerres de llavi exavassat, els plats, els bols i altres recipients d'emmagatzematge tipus *pithiskoi* i derivats.

Entre les produccions fabricades amb tècnica reduïda, a torn, les classificades dins la categoria de ceràmiques grises de la costa catalana constitueixen el percentatge més elevat. Entre els exemplars recuperats, destaquen les petites gerretes i una imitació de *kylix*.

La ceràmica fenícia i cartaginesa

Entre aquestes produccions cal destacar la ceràmica comuna i els recipients amfòrics i/o d'emmagatzematge.

– Les ceràmiques comunes

Les ceràmiques comunes d'origen eivissenc, o en general procedents del Mediterrani Central es troben força representades tant a l'interior com a l'exterior de l'estructura viària. Les formes més representades, que són les més habituals en els jaciments protohistòrics de la costa catalana, són els morters, encara que també podem fer esment de la presència de ceràmiques de cuina com són, entre d'altres, una vora de cassola i un fragment de tapadora.

– Les àmfores

Hem inclòs en aquest apartat tots els recipients d'emmagatzematge d'origen fenici i púnic o cartaginès, distingint entre les àmfores fenícies o de tipus fenici, les centre-mediterrànies i les púnico-ebussitanes. S'ha d'especificar que les àmfores constitueixen el volum més important del material recuperat, si bé la gran majoria de fragments són informes. Pel que respecta als recipients d'origen fenici, ens trobem amb dues vores Vuillemot R-1 (T.10.1.2.1), àmfora produïda al sud de la Península Ibèrica, als tallers del Cercle de l'Estret, amb una cronologia aproximada d'entre mitjans segle VII anE a inicis del VI anE; un fragment de vora del tipus T.11.3.1.2 (Ramon, 1995), producció sudpeninsular escassament documentada a Catalunya², amb una cronologia que oscil·la entre finals del segle VI anE i tot el segle V anE.

Sobre les àmfores púnico-ebussitanes recuperades en nivells de la calçada, hem de destacar en primer lloc la presència d'un fragment de vora d'una PE 10, una de les primeres produccions de l'illa d'Eivissa, datable durant el segle VI anE. La resta de fragments exhumats es corresponen amb formes habituals a la costa catalana durant el període ibèric ple. Destaquen les PE 13 i la PE 14, tan freqüents als jaciments ibèrics habitats entre els segles IV i II anE; la PE 15 i la PE 17, dins ja de l'ibèric final; les PE 24, que imiten produccions romanes republicanes; i les PE 26, imitacions també de prototips forans, concretament de les laietanes Pascual 1, amb una cronologia de canvi d'era. D'altra banda, també hi són presents àmfores de tipus 9.1.1.1. (Ramon, 1995), amb cronologies d'entre mitjans del segle II i començaments de la centúria següent.

2. Segons Joan Ramon (1995), al marge de Tarragona, només s'ha documentat aquesta àmfora a Catalunya als jaciments d'Empúries i Ullastret

Pel que fa a les àmfors centre-mediterrànies o d'origen cartaginès, tenim documentats diversos exemplars, entre els quals cal destacar una vora de Mañá C1, una vora de Mañá C i una vora de Mañá D, a la ue 1010, a les que cal afegir una vora de Mañá D1, de la ue 1011, i una vora de Mañá C de la ue 1012, és a dir, situades dins de l'estructura viària. Als nivell de l'exterior s'hi han localitzat també diversos fragments d'àmfora cartaginesa, tots, però, sense identificar.

La ceràmica de vernís negre

Dins d'aquest grup hi podem diferenciar tres tipus, la ceràmica àtica, la precampaniana i la campaniana.

Pel que fa a la ceràmica àtica, és potser el conjunt més reduït dins del total exhumat i, al marge de diversos fragments informes, es pot destacar la presència d'una vora tipus Lamboglia 22 i d'una vora d'*skyphoi*, datables dins del segle IV anE, així com un fons de copa que també podríem datar a inicis del segle IV anE. A la u.e. 1016 s'hi va recuperar un fragment decorat amb figures roges.

La ceràmica campaniana constitueix el grup més important dins de la vaixel·la de taula de vernís negre documentada a la calçada. El conjunt majoritari pertany a la Campaniana A, amb formes típiques de finals del segle III i perduració fins a l'I anE. Hi ha representades les formes 2, 24, 27, 28, 31, 33 i 36 de la tipologia establerta per Lamboglia. Quant a les decoracions, hi trobem testimoniades les petites estampetes, la de rodeta, els cercles radials, la roseta, les 3 palmetes, etc.

La Campaniana B i la B-oide es troben també presents, majoritàriament mitjançant fragments informes, que no ens permeten aproximar-nos a la forma original a la qual pertanyien. Tanmateix, tenim documentades una vora Morel F2252, i un fons Lamboglia 8 A.

Hem d'indicar la presència molt minoritària de Campaniana C.

La ceràmica romana

– La ceràmica de taula

La ceràmica de taula procedent de l'òrbita cultural romana es troba representada principalment per tres tipus: la cuina itàlica, de la que n'hi ha una manifestació minoritària, testimoniada per la presència de plats, tapadores i petits bols; la comuna africana i la terra sigillata.

Pel que fa a les produccions de comuna africana identificades, trobem, en nivells externs a la via, dues vores Ostia II (fig. 302), tres Ostia III (fig. 267), una Ostia IV (fig. 61) i dos fragments de plat-tapadora Lamboglia 10 A. A l'interior de la via, un fragment informe i quatre vores, una Ostia II (fig. 2), una Ostia III (fig. 257), una Ostia V (fig. 324) i una d'indeterminada.

Quant a la terra sigillata, és un tipus ceràmic gairebé present a totes les unitats estratigràfiques, però en molt poca quantitat. A l'interior de l'estructura viària s'hi ha localitzat Terra Sigillata Itàlica, Sudgàlica, Hispànica i Africana A, bàsicament fragments informes, a excepció de dues vores, una Drag. 37B i Una Ritt. 8. Entre els nivells externs, (1009 i 1013) s'han pogut determinar una vora de Lamboglia 9B, i de Terra Sigillata Africana D, una Hayes 67, i una Drag. 37S i una 15/17, respectivament.

– Les àmfores greco-romanes

Les produccions més representades dins d'aquest gran grup són les àmfores greco-itàliques i les itàliques, documentades tant a l'interior com a l'exterior de la via. Trobem exemplars de Dressel 1, 1A, 1B, 1C, 2/4, 7/11, havent-s'hi recuperat també un fragment de vora d'àmfora tarraconesa indeterminada i un fragment de vora de massaliota, mentre que fora del que és estrictament la calçada, als nivells sedimentats que s'adosen a la via, s'hi van trobar àmfores itàliques (principalment Dressel 1 a i 1 B) i produccions tarraconenses, entre les quals cal destacar les Dressel 2/4, les Pascual 1 i un fragment d'Haltern 70.

Altres

Per últim, hem de citar la presència d'altres elements minoritaris, però força interessants en la globalitat del conjunt, com són la ceràmica de parets fines, un fragment de vora de ceràmica calena (Lat. Cales 4750), els dos fragments d'una mateixa vora de roig ilergeta, o materials d'argila amb funcions diverses, cas dels *pondera*, una nansa de llàntia i un percutor o mà de morter.

CONCLUSIONS

La presència en aquest solar d'un tram de via romana, possiblement relacionat amb altres elements de les mateixes característiques recuperats

en diverses excavacions efectuades durant els últims anys en aquest sector de la ciutat de Tarragona, confirma l'estructuració d'una xarxa de comunicacions secundàries que enllaçaria durant els primers segles de la nostra era, la ciutat de Tàrraco amb el seu entorn suburbà més immediat.

Aquest camí, constituït per dos murs de delimitació d'entre 40 i 50 cm d'alçada que conformarien una estructura viària d'aproximadament tres metres d'amplada, es trobava conservat en una longitud de cinquanta metres, i en algun dels seus trams s'hi podien veure perfectament conservades almenys les tres capes superiors de les quatre que segons Vitruvi havia de tenir una calçada ideal: *summa crusta o pavimentum, nucleus, rudus i statumen*.

Pels materials recuperats podríem datar la seva construcció en un moment als voltants del canvi d'Era, perdurant el seu ús al menys durant els segles I i II, i deixant de ser utilitzat a mitjans del segle II dnE. A partir d'aquest moment, i des dels segles II-III, els materials constructius de la via van ser espoliats fins que aquest sector fou cobert amb aportacions de terres d'altres llocs.

Històricament, sabem que les antigues vies que unien els nuclis de població al nord-est peninsular foren reformades, ampliant-se tant en nombre com en longitud, en època augustea. Entre aquestes vies de comunicació es podien diferenciar les principals, una de les quals era al nostre país la Via Augusta, antiga Via Heraklia que des del Pirineu es dirigia a Gadir, anomenada també Via Maxima o Via Aurelia, i les secundàries, que servien per unir centres més petits o les ciutats amb el seu hinterland, funció que, tal com ja hem senyalat, possiblement desenvolupava la que hem excavat al PP-16. En aquest cas, sabem que aquest camí quedava fora dels murs de la ciutat romana, i que per a la seva construcció es van aportar terres d'algun lloc que havia estat ocupat durant èpoques anteriors, tal i com ho denoten els materials recuperats, d'ascendència crono-cultural clarament protohistòrica. Hem de suposar que aquests sediments no podien trobar-se gaire lluny, doncs això suposaria un considerable esforç per part dels constructors, i és més lògic pensar en algun punt proper. Tanmateix, amb les dades que tenim fins ara, l'indret més pròxim on tenim documentada la presència d'un hàbitat d'època protohistòrica és la mateixa ciutat de Tarragona, exactament a la zona formada pels carrers Caputxins, Eivissa, Zamenhof i Pere Martell, punt bastant aïllat de l'àrea intervinguda.

D'altra banda, hem d'assenyalar que el tram de via localitzat segueix una direcció paral·lela al riu Francolí, és a dir, possiblement seria perpendicular al camí principal (via Augusta) que travessant el *Tulcis* accediria a Tàrraco per algun punt no massa llunyà. Les seves dimensions –aproximadament 4,5 metres d'amplada– no són les d'un camí primicer, com podria ser el cas de la calçada de l'Avinguda Roma (amb una amplada de 8 metres), i hem de relacionar-lo més bé amb altres trams viaris de tipus secundari que definirien durant aquest període la parcel·lació d'aquest sector suburbial de Tàrraco, a l'hora que complementarien el paper de les carreteres bàsiques, facilitant els accessos entre els assentaments extraurbans d'aquesta zona i la ciutat.

En aquest sentit, és important destacar que el tram de calçada exhumat al PP-16 té la mateixa amplada i segueix la mateixa direcció que les restes de la via apareguda al solar de Parc Central, camí amb unes característiques constructives molt semblants a les del que presentem: un *rudus-nucleus* que conformaria una base formada per palets de riu lligats amb calç i terra, per sobre del qual hi hauria un paviment i absència de *statumen*. Pel que respecta a la seva cronologia, la part de calçada descoberta a Parc Central es bastiria també aproximadament a finals del segle I anE, perdurant, però, el seu funcionament fins més enllà que el del tram del PP-16, possiblement per la seva associació com a eix de comunicació entre les diferents estructures que es bastiran en aquest punt de l'extraradi de la ciutat a partir del segle IV.

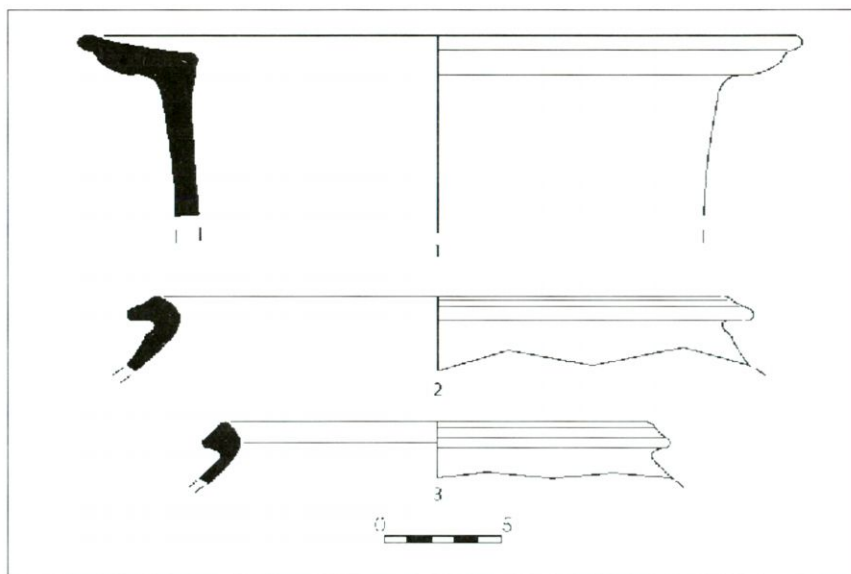
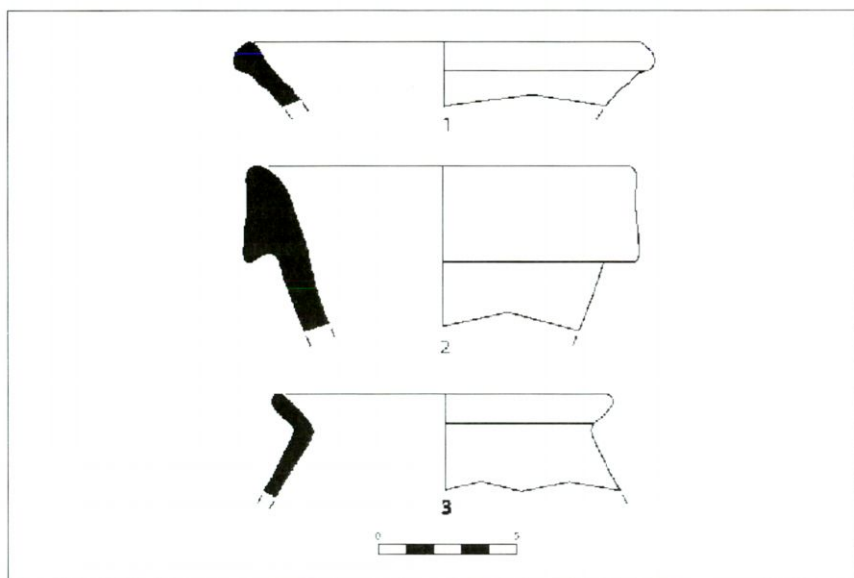
És així que podríem considerar els trams viaris de Parc Central i del PP-16 com a parts d'un mateix camí que per les seves característiques i direcció sembla perfilar-se com a part d'una mateixa via que provinent de la Necròpolis Paleocristiana es dirigiria vers el riu cercant la via Augusta al seu pas del Francolí. Tanmateix, si bé el tram del PP-16 deixaria de funcionar coincidint amb l'abandonament de molts dels assentaments rurals d'aquesta àrea de l'*ager tarraconensis*, als volts de mitjans del segle II, factor que sembla corroborar el seu paper de nexa d'entre les diferents *villae* del marge esquerre del Francolí i la ciutat, la calçada de Parc Central-Necròpolis Paleocristiana es mantindria en ús fins almenys el segle V, organitzant la trama urbanística d'aquesta zona caracteritzada per la presència de diverses estructures funeràries i de culte paleocristianes, podent dirigir-se també a l'extrem més meridional de la ciutat, on es

trobaria la zona portuària, enllaçant aquesta àrea de serveis amb una via principal sense la necessitat d'accedir a l'interior del nucli urbà. Tanmateix, les dades que tenim actualment no ens permeten sinó efectuar aquesta proposta a tall d'hipòtesi, a l'espera dels resultats de les excavacions que s'estan portant a terme actualment en aquest sector de la ciutat.

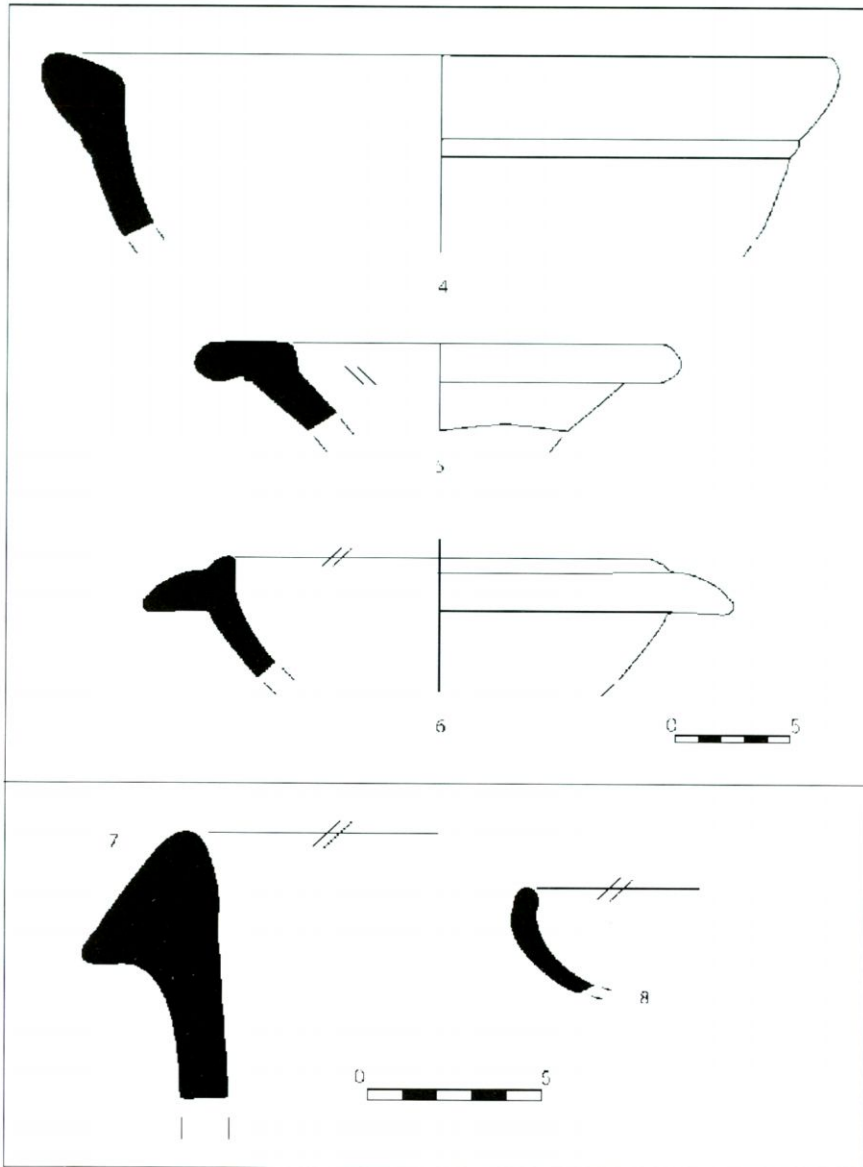
Per últim, voldríem assenyalar la inexistència d'enterraments propers a aquesta construcció, tal com s'ha observat en altres trams viaris de tipus secundari d'aquesta zona amb cronologies semblants.

BIBLIOGRAFIA

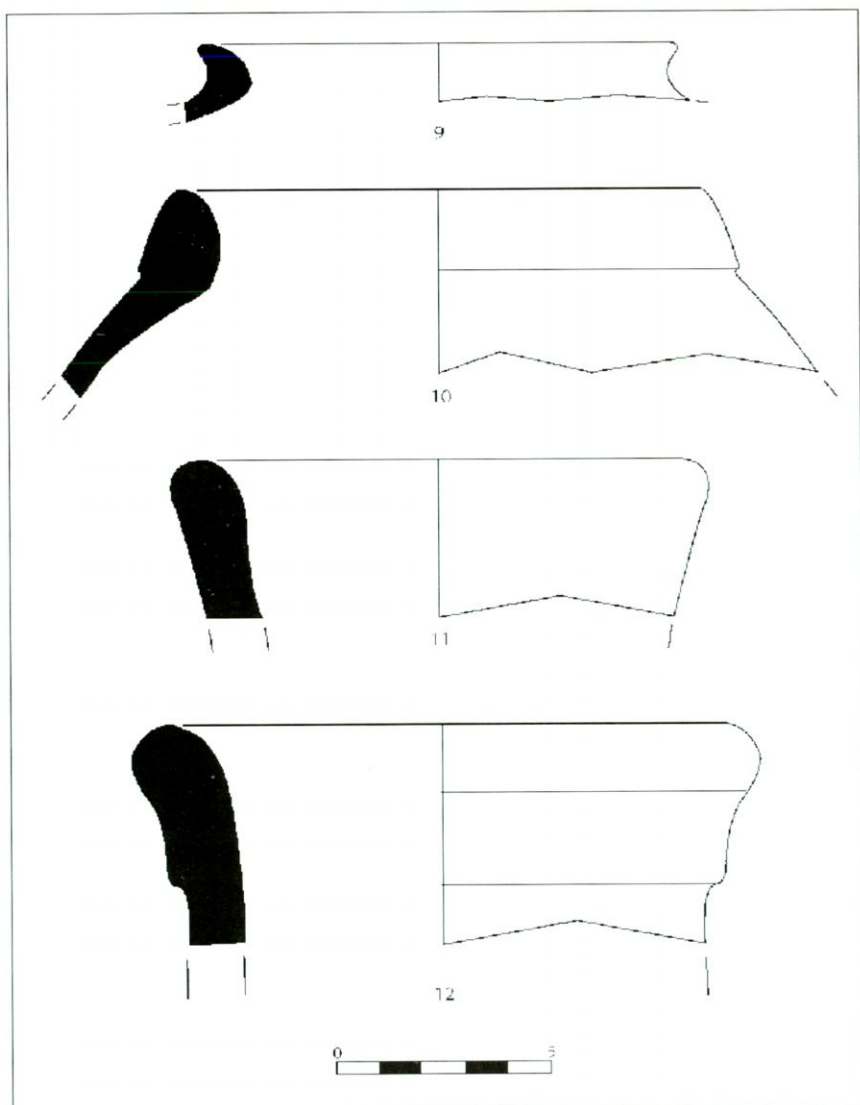
- ADSERIAS, M.; POCIÑA, C.A.; REMOLA, J.A. (2000): L'hàbitat suburbà portuari al sector afectat pel PERI-2 (Jaume I- Tabacalera). *Tàrraco 99, Arqueologia d'una capital provincial romana. Documents d'arqueologia clàssica, 3*. Universitat Rovira i Virgili. Tarragona.
- ALFÖLDY, G. (1975): *Die romischen Inschriften von Tarraco*. Berlín.
- CODEX (1993): *Informe de la intervenció arqueològica al solar número 12-14 de l'Avinguda Vidal i Barraquer (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- CODEX (1996): *Memòria de la intervenció arqueològica desenvolupada a la Necròpolis Paleocristiana de Tarragona. Octubre-març de 1994*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- CODEX (1997): *Informe de la intervenció arqueològica a la parcel·la 16 del Peri Plana (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- COTA 64 (1995): *Informe de la intervenció arqueològica a la Plaça Generalitat (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- COTA 64 (1997): *Informe de la intervenció arqueològica a l'Avinguda Vidal i Barraquer s/n, parcel·la 17 (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- GEBELLÍ, P.; VALIVERDÚ, J. (1993): *Informe de la intervenció al solar 5-6 de l'Avinguda Roma (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- GÜELL, M. (1992): *Informe del solar número 10 de l'Avinguda Vidal i Barraquer (Tarragona, Tarragonès)*. Generalitat de Catalunya (inèdit).
- LÓPEZ, J. (2000): Excavacions al solar de Parc Central. *Tàrraco 99, Arqueologia d'una capital provincial romana. Documents d'arqueologia clàssica, 3*. Universitat Rovira i Virgili. Tarragona.
- PONS D'ICART, LL. (1980, reimp.): *Libro de las Grandezas de la Insigne ciudad de Tarragona*. Lleida, 1572.
- RAMON, J. (1995): *Las ánforas fenicio-púnicas del Mediterráneo central y occidental. Colección instrumenta, 2*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona.
- SERRA VILARÓ, J. (1935): Excavaciones en la necrópolis romano-cristiana de Tarragona. *Memorias de la Junta Superior del Tesoro Artístico, 133* (núm 1, de 1934). Madrid.
- SERRA VILARÓ, J. (1936): *Fructuós, Auguri i Eulogi, màrtirs sants de Tarragona*. Tarragona.
- SERRA VILARÓ, J. (1948): *La necrópolis de San Fructuoso*. Tarragona.
- TUBILLA, M. (1996): Un nuevo tramo viario hallado en Tarragona: Excavación arqueológica en el solar de Avinguda Roma 2-3-4 Quinta de Sant Rafel. *Butlletí Arqueològic*. RSAT, època V, 18. Tarragona.

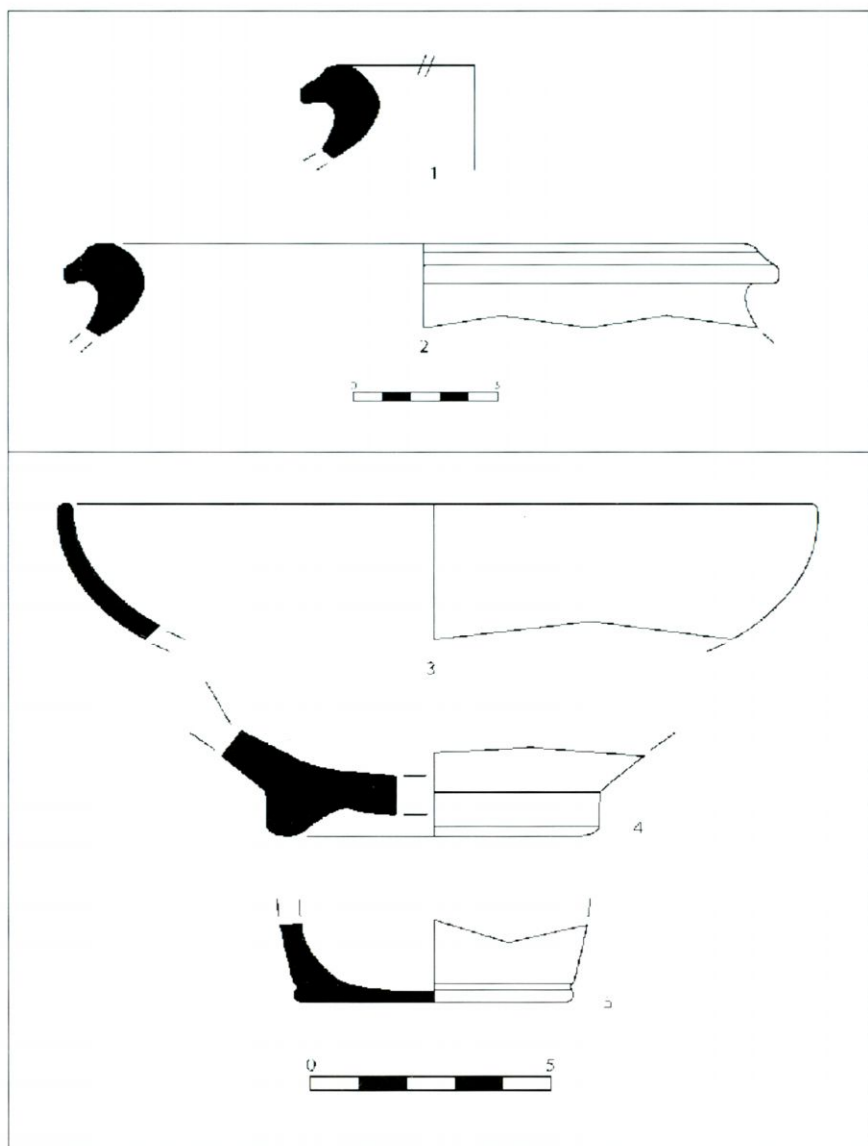
Làmina 1: UE 1009. 1.- Ostia II (fig.302); 2.- Dressel 1 A; 3.- Mayet 2; ue 1010. 1.- Kalathos; 2 i 3.- Tenalles ibèriques amb vora de "coll de cigne"

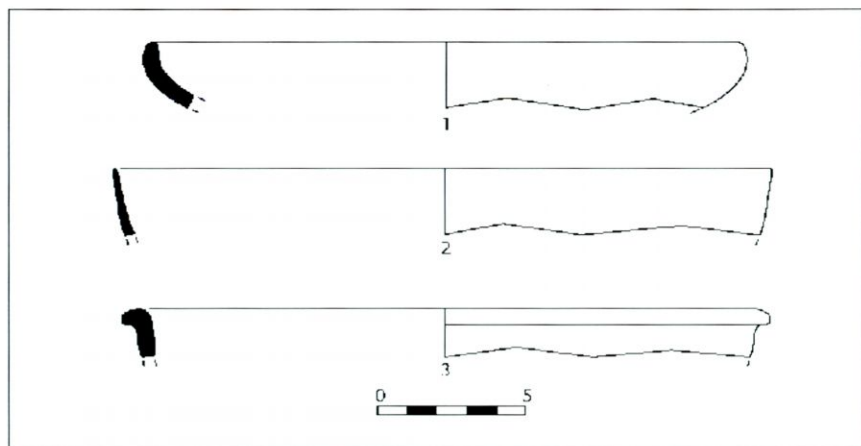
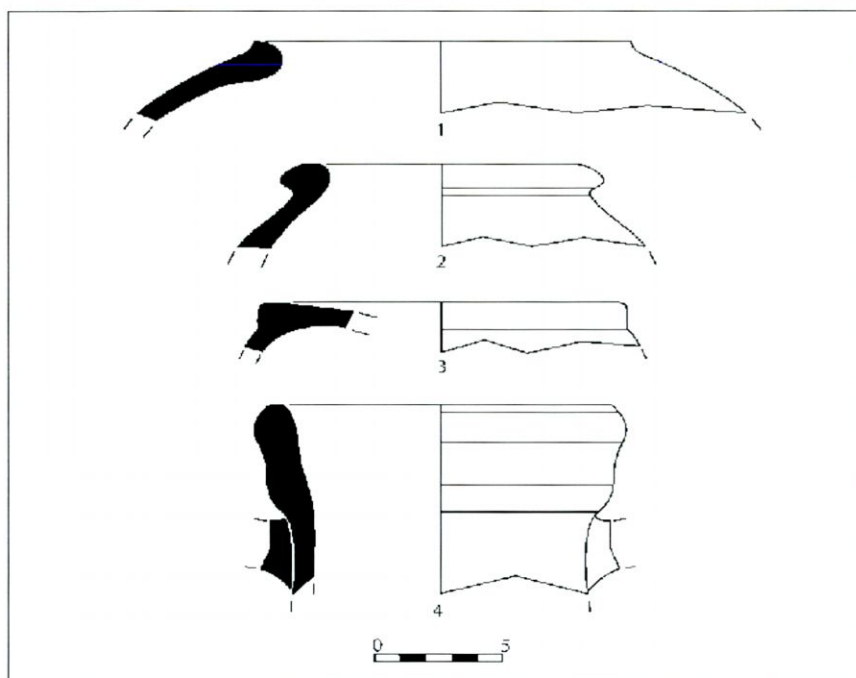
Làmina 2: UE 1010. 4.- Bol púnic; 5 i 6.- Morters púnics; 7.- Àmfora greco-itàlica; 8.- Campaniana A, forma Lamboglia 24

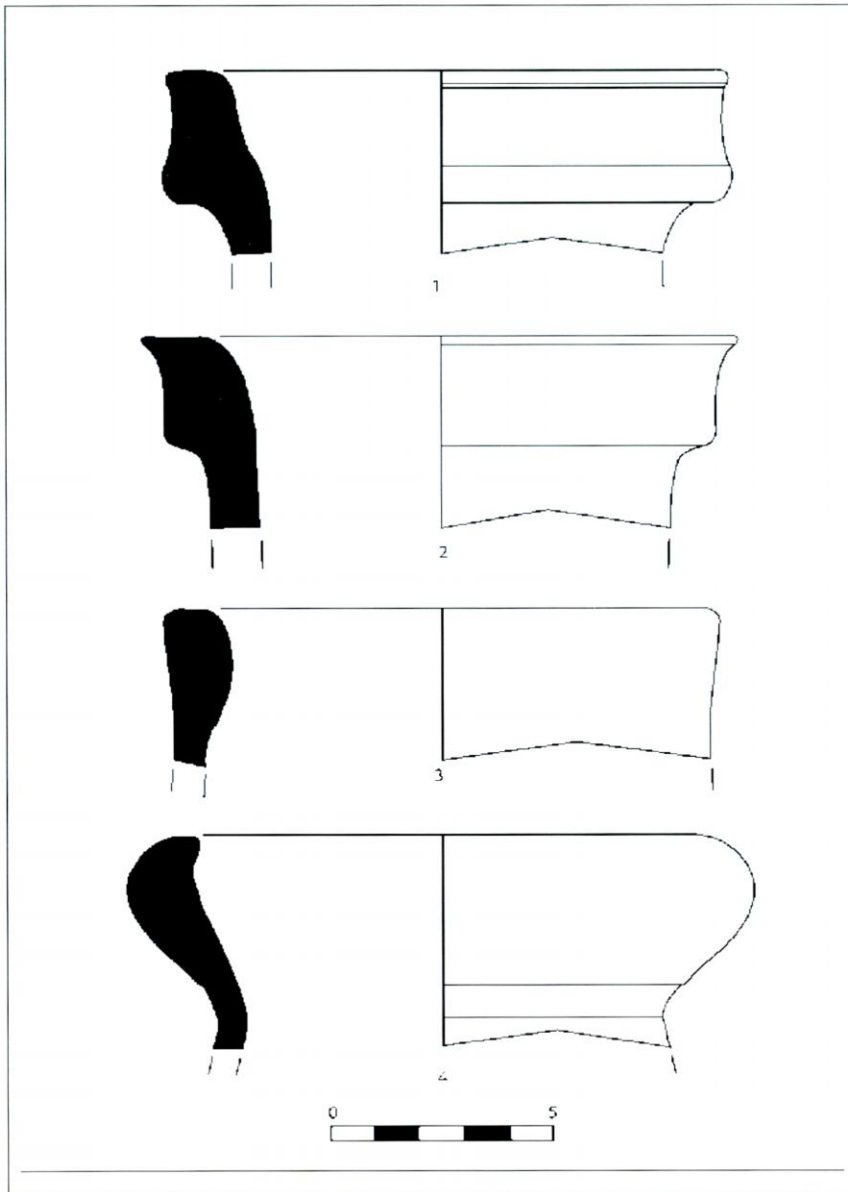
Làmina 3: UE 1010. 9.- Àmfora fenícia VR1 (T.10.1.2.1); 10.- Àmfora centre mediterrània T.11.3.1.2; 14 i 15.- Àmfores púnico-ebussitanes PE17 (11) i PE26 (12)

Làmina 4: UE 1011. 1-2.- Tenalles ibèriques amb vora de "coll de cigne"; 3.- Campaniana B, forma Lamboglia 8; 4.- Campaniana A, forma Lamboglia 27; Terra Sigillata Itàlica

Làmina 5: UE 1012. 1.- Àmfora ibèrica; 2.- Guerra ibèrica; 3.- Àmfora centre-mediterrània Mañá C; 4.- Àmfora laietana. UE 1013. / 1.- Campaniana A, forma Lomboglia 27; 2 i 3.- Ceràmica àtica de vernís negra

Làmina 6: UE 1018. 1 i 2.- Àmfores oberaden 74; 3.- Pascual 1; 4.- Àmfora púnico-
ebussitana PE 25.

Fotografia 1: Vista general de la via. Es poden observar dues de les rases efectuades en la prospecció de 1997 que van seccionar la calçada

Fotografia 2: Alçat de la via a la zona sud amb detall d'un dels murs de delimitació